

УДК 37.013.73

**Всеукраїнська науково-практична конференція
проводиться відповідно до плану роботи
Національної академії педагогічних наук України**

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
Протокол № 6 від 31 травня 2021 р.*

Редакційна колегія:

С. О. Сисоєва, доктор педагогічних наук, професор — *голова ред. кол.*;
О. М. Топузov, доктор педагогічних наук, професор — *заст. голови ред. кол.*;
Н. П. Дічек, доктор педагогічних наук, професор;
М. Д. Култаєва, доктор філософських наук, професор;
Н. Б. Антонєць, кандидат педагогічних наук, ст. наук. с. ;
К. Ю. Ладоня, відповідальний редактор

Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контроверзи сучасного наукового пізнання : зб. тез всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 8 червня 2021 р., м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України / ред. кол.: Топузov О. М., Сисоєва С. О., Дічек Н. П., Култаєва М. Д. та ін. — [Електронне наукове видання]. — Київ : Педагогічна думка, 2021. — 246 с.

ISBN978-966-644-585-1

Збірник містить тези учасників всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контроверзи сучасного наукового пізнання» (8 червня 2021 р., м. Київ). У тезах окреслено погляди науковців на питання філософського осмислення досвіду реалізації проекту «Нова українська школа»; методологічні проблеми вивчення плинної сучасності у контексті освіти, її історії та філософії; освітні ресурси у пошуках стратегій подолання кризових станів.

Збірник розраховано на вчених, викладачів, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників державних органів влади та місцевого самоврядування і широкий читацький загал.

УДК 37.013.73

*Матеріали подано в авторській редакції,
за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела
та вживання назв документів, власних імен тощо
відповідають автори публікацій.*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

- Міжкультурна комунікація в освіті як засіб подолання суперечностей транзитивного суспільства
- Традиційне і контрверсійне у дослідженні історії та філософії сучасної освіти
- Компетентнісний підхід в освіті та його філософсько-педагогічне осмислення
- Роль учителя у пом'якшенні суспільних конфронтацій і забезпеченні національної єдності
- Критичне мислення як провідний тренд сучасного освітнього процесу

МЕТА КОНФЕРЕНЦІЇ:

обмін ідеями та результатами наукових досліджень із вище зазначених напрямів між дослідниками і практиками, обговорення актуальних наукових освітньо-філософських проблем, що мають міждисциплінарний характер, сприяння оприлюдненню контрверсійних питань сучасного освітнього процесу для пошуку шляхів їх розв'язання.

Напря́м перший

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ
ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ
ТРАНЗИТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА**Асмут Кристоф**

Культура релігійного виховання у постсекулярних
соціокультурних контекстах..... 14

Березівська Л. Д.

Міждисциплінарність історії освіти
чи відстоювання дослідницького поля:
контроверзи європейських пошуків..... 15

Білаш Я. В., Корж Г. В.

Традиція організації літнього відпочинку
школярів та її духовно-національний ресурс
у викликах сьогодення..... 18

Горлачов О. С.

Міміко-жестове мовлення як засіб спілкування
осіб з порушеннями слуху в сучасних реаліях:
інтернет-комунікація 23

Зінченко В. В.

Глобальна стратегія стійкого розвитку
у контексті дослідницької діяльності
систем освіти та науки..... 26

Іванюк Г. І.

Міжпарадигмальний вимір нової стратегії освіти
людини у змінному світі..... 29

Косенчук Ю. Г.

Міжкультурний концепт реформування шкільної освіти
у Фінляндській Республіці (1990–2010-ті рр.)..... 32

Култаєва М. Д.

Плюралізація культур знання:
до епістемної специфіки педагогічних теорій 36

Матюшинець Я. В.

Середовищний підхід до реалізації міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу ЗЗСО..... 39

Пищик О. В.

Організаційно-методичний супровід розвитку комунікативної культури керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти 42

Радіонова Н. В.

Міжкультурна комунікація: українсько-польські зв'язки у ретроспективі та перспективі 45

Садوخа О. В.

Освіта і глобалізація: детектування і локації 47

Саух П. Ю.

Матриця полікультурної освіти в дискурсі алгоритму «політики рівної гідності» 48

Тимошко Г. М.

Сучасні тенденції формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах університетської освіти..... 52

Триняк М. В.

До питання про рівні інтеркультурної комунікації в освіті..... 56

Хомич О. О.

Особливості міжкультурної взаємодії у поступі шкільної освіти в Канаді (друга половина ХХ — початок ХХІ століття)..... 59

Шолох О. А.

Особливості формування комунікативної культури майбутнього викладача закладу вищої освіти..... 62

Напрямок другий

ТРАДИЦІЙНЕ І КОНТРОВЕРСІЙНЕ
У ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ
ТА ФІЛОСОФІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**Антонець Н. Б.**

Індивідуальне навчання
як форма здобуття початкової освіти:
нормативно-правий аспект (1991–2017) 68

Гоголь Н. В.

Періодизація розвитку шкільної літературної освіти
на засадах культурологічного підходу 71

Григорова Н. В.

Соціолінгвістичний аспект історії
педагогічних ідей: евристичний потенціал
концепції Альфреда К. Тремля 75

Гупан Н. М.

Зрушення у понятійно-термінологічному
апараті дослідництва з історії освіти
доби незалежної України 76

Дічек Н. П.

Педагогічна імагологія: спроба апології 78

Загородня А. А.

Аналіз моделей профільного навчання
та основних підходів до їх функціонування
в старших класах середніх загальноосвітніх
шкіл України в період з 2011 по 2017 рр. 83

Івченко Т. В.

Психотехніка як основа профорієнтаційної роботи
в Україні в 20-ті роки ХХ століття 86

Коляда Н. М.

Регіональні дослідження
в контексті інтеграції освіти і науки 90

Кузьменко А. Ю., Гораш К. В. Роль педагогічної спадщини українських вчених-педагогів у реформуванні української освіти.....	93
Міхно О. П. Концепції мовно-літературної освіти 1991–2017 років: контроверзи поступу.....	96
Супрун М. О. Академік В. М. Синьов як основоположник пенітенціарної дефектології.....	99
Ткаченко А. В., Карабут Ю. А. Протиріччя ідейно-політичного світогляду А. Макаренка	102
Черпанова С. О. Філософія освіти у площині Захід — Схід: методологічний аспект.....	105
Янченко Т. В. Історико-педагогічні концепти освітніх інновацій: контроверсійний дискурс	108

Напря́м третій

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ ТА ЙОГО ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ

Бурда М. І. Результати навчання математики: історія і сьогодення.....	112
Голуб Н. Б. До проблеми творчого застосування знань з української мови.....	114
Гораш К. В. Інноваційність як одна з ключових компетентностей сучасного вчителя.....	117

Гусакова О. О. Фасилітативне спілкування як ключове уміння майбутнього вчителя іноземної мови	119
Калініченко Л. М. Ідеї про формування творчого мислення молодших школярів і потреби Нової української школи.....	122
Коваленко О. М. Розвиток предметно-методичної компетентності вчителя як основа впровадження компетентнісно орієнтованого підходу.....	125
Кочубей Т. Д. Концептуальні основи компетентнісного підходу при побудові освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти	129
Круглик О. П. Роль сучасного шкільного підручника у навчанні учнів з особливими освітніми потребами	132
Мельник Ю. С. Формування понять простору і часу в базовому курсі фізики	134
Мороз І. В. Дослідницька компетентність учнів: сутність та особливості формування на уроках історії.....	137
Мороз П. В. Дослідницький підхід до організації інтегрованого навчання історії	140
Назаренко Т. Г. Філософське обґрунтування компетентнісного підходу при вивченні географії.....	143
Орлова М. М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх соціальних педагогів до діяльності щодо збереження здоров'я дітей.....	146

Піддячий М. І.

Компетентнісний підхід в освіті:
філософсько-педагогічні засади 149

Піка І. М.

Особливості підготовки вихователів
закладів дошкільної освіти
до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами..... 152

Пронікова І. В.

Нові технології в закладах підвищення кваліфікації вчителів..... 155

Сєрова Г. В.

Формування екологічної компетентності школярів:
форми і методи навчання..... 157

Степаненко В. В.

Професійна компетентність майбутніх бакалаврів
з технологій медичної діагностики та лікування
в контексті сучасної парадигми освіти..... 160

Шевченко В. М.

Підготовка фахівців для системи спеціальної освіти в Україні 163

Напрямок четвертий

**РОЛЬ УЧИТЕЛЯ
У ПОМ'ЯКШЕННІ СУСПІЛЬНИХ КОНФРОНТАЦІЙ
І ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ**

Венгловська О. А.

Підготовка майбутніх педагогів
до роботи в умовах освітніх змін 168

Євтух М. Б.

Яким має бути сучасний вчитель 171

Проніков О. К.

Нова українська школа: інновації
в підготовку майбутніх вчителів..... 174

Сагуйченко В. В. Суспільна підтримка освітніх реформ: європейський досвід та українські реалії	177
Степаненко В. І. Реінтеграція молоді з тимчасово окупованих територій і лінії розмежування через освіту як шлях до національної консолідації	180

Напрямок п'ятий

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Беленька Г. В. Фреймовий спосіб подання знань в освітньому процесі ЗВО	184
Бойченко М. І. Освіта у модусі критичного мислення: шлях подолання контраверсійності.....	186
Бровко К. А. Розвиток критичного мислення майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі вивчення іноземної мови	189
Ваховський Л. Ц. Вільям Самнер про розвиток критичних здібностей	191
Волинець Ю. О. Критичне мислення як необхідна складова професійної компетентності сучасного дошкільного педагога.....	194
Караман О. Л. Розвиток критичного мислення особистості як науково-педагогічна проблема.....	197

Киричок І. І.

Прийоми технології розвитку критичного мислення
у підготовці майбутніх учителів на заняттях
з курсу «Методика навчання української мови»
та «Методика навчання літературного читання» 199

Кондратець І. В.

Самостійність і свобода вибору дитини
як ознаки прояву критичного мислення 202

Кравченко О. О.

До питання створення безбар'єрного середовища
в умовах закладу вищої освіти 205

Куземко Л. В.

Формування критичного мислення у студентів
педагогічних спеціальностей: теорія і практика..... 208

Курило В. С.

Концепція критичного мислення:
міждисциплінарний вимір..... 211

Леонтьєва І. В.

Розвиток критичного мислення здобувачів освіти:
debes, ergo potes 214

Малієнко Ю. Б.

Критичне мислення як складник
інтегрованого навчання історії в гімназії 218

Марчак О. Ю.

Сучасна освіта: критичне мислення
у тотальності симулякрів..... 220

Мелков Ю. О.

Демократизація наукової діяльності університетів України
як шлях до формування критичного мислення 222

Озьмінська І. Д.

Особливості розвитку та оцінки
навичок критичного мислення
у майбутніх публічних управлінців 225

Омельченко Т. В. Використання в освітньому процесі інноваційних методів навчання.....	228
Починкова М. М. Критичне мислення особистості й інформаційна агресія.....	231
Саух П. Ю. Розвиток критичного мислення як один із провідних трендів сучасного освітнього процесу.....	233
Троцько А. В. Критичне мислення як складова студентського самоуправління.....	237
Тягло О. В. Заборони чи «вакцинація критичним мисленням»?.....	238
Шевченко С. М. Критичне мислення — один із важливих чинників сучасної технології розвитку дітей з особливими потребами.....	241

що критичний образ мислення у людей позитивно впливатиме на розвиток суспільства, сприятиме успішному вирішенню соціальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бублик А.А. Теория критического мышления: научные предпосылки появления и развития в США / А.А. Бублик // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Педагогические науки.— 2015.— № 11. ULR: <http://jurnal.org/articles/2015/ped64.html>.
2. Гаранина И.Ю. Модель формирования и развития критического мышления студентов в процессе обучения эконометрике / И.Ю. Гаранина // Наука и Школа / Science and School.—2020.— № 5.— С. 81–93.
3. Sumner W.G. Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores and Morals, Boston: Ginn & Co. 1907, 692 p.

Волинець Юлія Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Останнім часом все частіше говорять про такий феномен як критичне мислення, про його новизну, технологію, необхідності застосування в різних видах діяльності, в тому числі — як необхідної складової професійної компетентності сучасного дошкільного педагога. Критичне мислення — особливий вид розумової діяльності, установка на пошук і знаходження істини; можна зазначити, що це відкрите мислення, оцінює та рефлексійне, яке розвивається шляхом накладання нової інформації на життєвий досвід людини. Сучасна людина здатна аналізувати і застосовувати отримані в тій чи іншій галузі знання для вирішення нових завдань, в тому числі пов'язаних з професійною

діяльністю. Оскільки всім потрібно успішно йти на високому рівні розв'язувати поставлені завдання, розуміти що і як ми робимо.

Багато науковців, філософів, психологів, педагогів (класики, сучасні, вітчизняні, зарубіжні) приділяли і приділяють проблемі розвитку мислення належної уваги (Фома Аквінський, Аристотель, К. Баханов, М. Бахтін, Г. Беленька, В. Береза, С. Брукфілд, Л. Віготський, С. Векслер, Дж. Гілфорд, Д. Дьюї, В. Козира, Дж. Міль, Платон, Б. Рассел, К. Поппер, С. Сисоєва, Б. Теплов, С. Терно, Л. Ткаченко, А. Федчиняк, Д. Халперн та ін.). Аналізуючи досвід країн Англії і Британії, зазначимо, що в їх університетах введена дисципліна «критичне мислення». Девід Клустер розглядає критичне мислення таким, яким не повинно бути абсолютно оригінальним. Дослідник стверджує, що людина має право прийняти ідею або переконання іншої людини як свої власні. Зауважує про те, що «нам навіть приємно погоджуватися з чужою думкою — це немов підтверджує нашу правоту. Критично мисляча людина не так уже й рідко розділяє чийсь точку зору» [2].

Видатний філософ Р. Декарт стверджував таку максиму «Я мислю, отже, я існую». І цілком справедливо: ніщо так переконливо не доводить існування людини, як акт мислення [1, с. 90].

Як зазначає Девід Клустер, що самостійність, є перша і, можливо, найважливіша характеристика критичного мислення. Також, інформація є відправним, але аж ніяк не кінцевим пунктом критичного мислення. Знання створює мотивацію, без якої людина не може мислити критично. Однак і викладацька робота не зводиться до одного лише навчання критичного мислення: ми вчимо своїх вихованців сприймати найскладніші поняття і утримувати в пам'яті найрізноманітніші відомості. Навчання критичного мислення — це лише частина багатогранної роботи викладача. Автор зауважує, що мислити критично можна в будь-якому віці: не тільки у студентів, але навіть у першокласників накопичено для цього достатньо життєвого досвіду і знань. Зрозуміло, розумові здібності дітей будуть ще вдосконалюватися при навчанні, але навіть малюки здатні думати критично і цілком самостійно. Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання знаходить індивідуальність і стає осмисленим, безперервним і продуктивним. Критичне мислення починається з постановки питань і з'ясування проблем, які потрібно вирішити. Людські істоти цікаві за своєю природою. Ми помічаємо щось нове — і

хочемо дізнатися, що це таке. Ми бачимо якусь пам'ятку — і нам вже хочеться проникнути всередину [2].

Такі видатні вчені, як Сократ, Платон, І. Кант мислення розглядали як особливу форму пізнавальної активності, яка передбачає можливість фіксації знань засобами мови і спадкоємність знань від покоління до покоління. Ідеї критичного мислення можна віднести до сократівських методів навчання (серія запитань; стимулюючих діалогів, які вчать логічно висловлювати свої думки й оцінювати їх достовірність; розвиток навиків незалежного мислення). Сучасна теорія і практика розглядає критичне мислення як критичний діалог по суті речей. У сучасному розумінні цей термін сприяє обґрунтуванню власної позиції; доведенню правильності власної позиції та обґрунтуванню хибної позиції співрозмовника.

Критичне мислення можливо при наявності певних інтелектуальних ресурсів, до яких відносяться базові знання (background knowledge), критичні поняття (critical concept), стандарти критичного мислення (critical standards thinking), стратегії (strategies) [3]. Критичні поняття – поняття, по відношенню до змісту яких була проведена критична робота. Причому ця робота ставилася не тільки до їх кількісно-якісними характеристиками, але і до їх ролі в міркуваннях. Мета такої роботи полягає у виключенні сучасних «ідолів розуму». До найбільш поширених з них належать тенденція враховувати лише частину інформації з наявної; вірити тому, у що вірить більшість; інтерпретувати інформацію способом, який підтверджує вже наявне знання; тенденція робити висновки на основі сучасного світорозуміння і т.д. [4].

Отже, кожна людина, має бути готовою до уміння орієнтуватися в сучасному просторі, знаходити необхідну інформацію, повноцінно сприймати, оцінювати, аналізувати, тобто бути професійно-компетентною. Сучасному дошкільному педагогу, який виховує і навчає дітей дошкільного віку, необхідно планувати свою діяльність (ознака впевненості — впорядкування своїх думок); вміти осмислювати інформацію яку він отримує з Інтернету та її критично аналізувати, перевіряти фактичну точність і логічну послідовність; виявляти та оскаржувати пропозиції; сприймати альтернативну інформацію та готовність братися за інтелектуальну діяльність, не боятися труднощів; виправляти свої помилки, а не шукати виправдання; рефлексувати; шукати компромісні рішення в проблемних ситуаціях; бути активним та допитливим.